

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע בלק תשפ"ה

על נבואה וגם ברכה ותפילה
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

כפילות של ניגודים מאפיינת את דמותו של בלעם. מצד אחד, נביא שמבחינות מסוימות דומה למשה רבנו. ומצד שני, הוא שפל שבשפלים כמו בקשריו עם אתונו. ננסה למצא מילה מנחה בפסוקים המתארים את מסריו של בלעם. ואם נצליח, נזכה לתובנה חשובה לנו מאוד, כמי שמנסים ללכת בדרכם של דוד המלך ואלהיו הנביא, ומבחינה מסוימת אחרת ללמוד ממשה רבנו. וז"ל התורה כשהיא מגדירה את מסריו של בלעם:

"וַאֲךָ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדָּבָר אֵלָיךְ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה" (במדבר כב, כ); "וַיֵּשֶׁם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תִדְבָּר... וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יֵשִׁים ה' בְּפִי אֹתוֹ אֲשַׁמֵּר לְדָבָר" (שם כג, ה-יב); "וַיִּקֶּר ה' אֶל בִּלְעָם וַיֵּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תִדְבָּר: וַיָּבֹא אֵלָיו וְהָנוּ נֹצֵב עַל עֲלָתוֹ וְשָׂרֵי מִזְבֵּחַ אֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ בָּלָק מַה דָּבָר ה': ... הֲהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יִקְיָמָה: ... וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלָיךְ לֵאמֹר פֶּל אֲשֶׁר יִדְבָּר ה' אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה" (שם כג, טז - כו); "וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל מִלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר: אִם יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵא בִיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹד אֶת פִּי ה' לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּבִי אֲשֶׁר יִדְבָּר ה' אֹתוֹ אֲדַבֵּר" (שם כד, יב - יג).

הצירוף **דבר המופיע בתוך דבר-דיבור**, חוזר על עצמו מספר רב של פעמים (14). הסברנו בעבר כי משמעות **דבר-דיבור** היא נבואה. להלן מספר דוגמאות מתוך רבות:

"אלה הדברים אשר דבר משה" (דברים א, א), "דברי ירמיהו בן חלקיהו" (א, א) או "ואביו שמר את הדבר" (בראשית לו, יא).

נציע כי ל-**דבר-דיבור** יש משמעות נוספת והיא תפילה. ביטוי זה מצוי גם בפרשיה מיוחדת העוסקת בנושא 'מי מריבה' בפרשה הקודמת - חוקת. הקב"ה צוה: "קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע..." (במדבר כ, ח). אך משה פעל בדרך הבאה: "וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע בְּמִטְהוֹ פַּעַמִּים..." (שם כ, יא).

הנצי"ב ב"הרחב דבר" (פרשת חוקת, שם כ, יג) מביא את דברי חז"ל על הפסוק החידתי הבא: "ראשך עליך כפרמל ודלת ראשך פארגמן מלך אסור ברהטים" (שיר השירים ז, ו). וז"ל המדרש בקיצור: "ראשך עליך כפרמל זו תפילתו של אליהו שעלה לכרמל. ודלת ראשך פארגמן זו תפילתו של דוד. מלך אסור ברהטים זה משה שלא התפלל אלא הכה ולכן גזר הקדוש ברוך הוא עליו שלא יכנס לארץ ישראל בשביל מי בשביל ברהטים של 'מי מריבה' " (ויקרא רבה פרשה לא סימן ד).

מוסיף הנצי"ב ראש ישיבת וולוז'ין ('אם הישיבות' בדורות האחרונים שלפני השואה): "והנה רבותינו ז"ל גלו הלויט שעל זה הענין הנפלא, אפילו בזמן שרוצה הקדוש ברוך הוא להשפיע טובה בבירור, ואין השעה צריכה לעורר רחמי שמים, מכל מקום כך רצונו יתברך שיתפללו מקודם, כי כך קבע מי שאמר והיה העולם".

אם כך, זכינו אכן לתובנה חדשה, התפילה נקראת גם שיח, ומכונה בכתוב **דבר-דיבור**.

בחסדי שמים, אנו חיים בתקופה שבה אנו זוכים לראות ניסים רבים. כדי להמשיך בכך עלינו להמשיך להתפלל. התפילה מתקבלת יותר כאשר אנו מאוחדים, ומביטים אחד על השני בעין טובה, כצאצאיו של אברהם אבינו (וההיפך מצאצאי בלעם). מי יתן ונתקדם עוד יותר בדרך אל המטרה, תוך תפילה לשלום הפצועים, לנחמה למשפחות השכולות, לחזרתם של החטופים ולהבסתם של כל אויבינו הרשעים נטולי כל צלם אנוש.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִי לוי זְשֵׁמַת

הרב משה מרדכי ארנר
א' בניסן תשפ"ה

לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב משה מרדכי ארנר א' בניסן תשפ"ה	לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר אלישע וגבי שושנה בת שרה ג' באייר / י"ב אדר א'	הרב יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אלישע וגבי שושנה בת שרה ג' באייר / י"ב אדר א'	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנייד זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

ברכת 'שהחיינו' על כלים חדשים

תוך כדי שאנו לומדים את הלכות ברכת שהחיינו, נשאלתי אם יש לברך על רהיטים חדשים שמשפחה קנתה.

במבט ראשון לכאורה מדובר בשאלה פשוטה: המשנה במסכת ברכות (פרק ט משנה ג) אומרת "בנה בית חדש, קנה כלים חדשים – מברך 'ברוך שהחיינו'. הגמרא (שם נט:) אומרת שאם קנה את הכלים עבורו ועבור אחר יברך 'הטוב והמטיב'. לפני מספר שבועות נגענו בהבחנה בין 'שהחיינו' ובין 'הטוב והמטיב'.

אם כך, כאשר משפחה רוכשת רהיטים שישמשו את המשפחה כולה יש לברך 'הטוב והמטיב', ואילו אם רוכשים רהיט לאחד מבני הבית עליו לברך 'שהחיינו' (בעבר הערנו שלפי הירושלמי אם הרהיט התקבל במתנה יש לברך 'הטוב והמטיב' גם אם הוא משמש רק אדם אחד. אך דעה זו לא נפסקה הלכה למעשה).

ברם, לפני מספר שבועות הערנו על מחלוקת ראשונים בשאלה איזו ברכת שהחיינו חובה לברך ואיזו רשות: הרשב"א (בשו"ת חלק א סימן רמה) פוסק שברכה על דברים החוזרים מזמן לזמן היא חובה. לעומת זאת, ברכה על דברים הנובעים משמחת הלב היא רשות.

הריא"ז, בהתבסס על ניתוח הראיות בסוגיא במסכת עירובין, מציע להיפך: ברכה על דברים החוזרים מזמן לזמן היא ברכת הרשות, ואילו ברכה על דברים הנובעים משמחת הלב היא חובה.

כנסת הגדולה מציע אחרת: על המועדים יש חובה לברך שהחיינו, וכל ברכת שהחיינו מלבד זאת איננה חובה.

הרמ"א (אורח חיים סימן רכג סעיף א) כותב כך: יש שכתבו שנהגו להקל בברכה זו, שאינה חובה אלא רשות. ומזה נתפשט שרבים מקלים באלו הברכות.

הבן איש חי (פרשת ראה אות ה) כותב שאכן לא נהוג לברך שהחיינו על כלים חדשים. הוא מפנה לפרי מגדים (משבצות זהב אות ד). המשבצות זהב כותב שם שכמדומה לו שאין מברכים, עיין הטעם במגן אברהם ס"ק ג. המגן אברהם בס"ק ג כותב על כך שהרמ"א כתב שנהגו להקל, מפני ששמע מהגמרא שהיא רשות, ולכן מקלים רבים בברכות הללו. לכאורה החשבון הוא כזה: אדם שואל את עצמו אם לברך 'שהחיינו' על חפץ חדש. המחיר של לברך הוא חשש מברכה לבטלה. המחיר של לא לברך הוא לא לקיים דבר שהוא בלאו הכי רשות. אם כך, עדיף להסתכן בכך שהוא לא עשה דבר שהוא בלאו הכי רשות מאשר להסתכן בברכה לבטלה. המגן אברהם מסיים בהתנגדות לחשבון הזה, וכותב "מאי דאיתמר – איתמר". אם המשנה וגמרא אומרים לברך על כלים חדשים, יש לברך, ולא לפטור את עצמנו בטענה שבלאו הכי ברכה זו היא רשות.

הבן איש חי מסיים וכותב שאף על פי שהטעם קלוש – אין לברך, מפני שבסופו של דבר ברכת 'שהחיינו' תלויה במנהג. כף החיים (סימן שכג ס"ק יז) מצטט את דבריו להלכה.

נראה שיש כאן מחלוקת מעניינת בין המגן אברהם והבן איש חי.

הבן איש חי מסכים שמעיקר הדין יש לברך 'שהחיינו' על כלים חדשים. כלים חדשים מביאים את האדם להתרגשות המתאימה לברכת 'שהחיינו'. אך אחרי שאנשים נהגו שלא לברך, מתברר שרוב האנשים אינם מברכים על ההתרגשות המסוימת הזאת. אם כך, אדם אינו יכול להחליט לבד שההתרגשות הזאת מצדיקה את הברכה, כאשר הסביבה אינה נוהגת כך. המגן אברהם מתנגד לכל המהלך. הוא טוען שהחשבון שהצגנו לעיל אינו הדרך הנכונה לנתח את הדברים. אם חז"ל אמרו שיש לברך על משהו, אז יש לברך עליו. עצם האמירה: נכון שחז"ל אמרו שיש לברך על זה. אבל גם הם מודים שאין חובה לברך, אם כך, האם לא עדיף לחשוש מספק ברכה לבטלה?

יש שתי בעיות בחשבון הזה:

ראשית: יש כאן חשש לחוסר כבוד כלפי דברי חז"ל. אם חז"ל אמרו שיש לברך על כלים חדשים, אז יש לברך על כלים חדשים. מי אנו שנפקפק ונאמר שמהיות טוב, מחשש ברכה לבטלה, לא נקיים את מה שהורו לנו חז"ל, ונחשוש לברכה לבטלה בניגוד לדבריהם?

שנית: נשוב לעיקרון. נקבע שברכת 'שהחיינו' בהקשר זה היא רשות. בשונה מברכת 'שהחיינו' בחגים, בהם אנו נדרשים לתשומת לב לכך שהקב"ה נתן לנו את החג הזה, ולפיכך ברכתה חובה; ובשונה מברכות הנהנין, בהם אסור ליהנות מן העולם ללא ברכה; ברכת 'שהחיינו' זו היא רשות. מדוע? מפני שהיא ברכה על תחושה פנימית. ההבדל בין כלי פשוט שאין לברך עליו 'שהחיינו' וכלי ייחודי, עליו יש לברך, הוא הבדל שקשה להגדיר במדויק. אם כך, הברכה היא על התחושה שנוצרה בעקבות הכלי, ולא על המציאות הקשיחה שלפנינו. לכן מותר ליהנות מהכלי גם ללא ברכת 'שהחיינו'.

אך המנהג המדובר לוקח צעד אחד מעבר לכך: הוא אומר לנו להתעלם מההשלכה ההלכתית של התחושה. הוא אומר שאמנם הקב"ה נתן לנו כאן מתנה, התחושה המרגשת הזאת, וחז"ל אמרו לנו לברך אותו עליה, אך אנו בוחרים למחוק את ההודאה לקב"ה.

אם אדם נמצא בהתלבטות אמיתית, שמא כלי זה אינו מרגש דיו בכדי להצדיק את ברכת 'שהחיינו', אין חולק שנכון יותר להימנע מספק ברכה לבטלה.

אך אם אדם יודע שהוא רכש רכישה ייחודית, המרגשת אותו, אין זה נכון לומר שאין מחיר להימנעות מברכת 'שהחיינו'. בצד אחד יש וודאות שברכה זו אינה לבטלה, שכן חז"ל הורונו לברך אותה. ובצד השני יש חלילה פגיעה באמון בדברי חז"ל, וגם כפירה בטובה והימנעות מהודיה לקב"ה כראוי.

וכך גם פוסקים ערוך השלחן והמשנה ברורה: אמנם ברכת 'שהחיינו' זו אינה חובה. אך חלילה להקל ראש בחובת ההודאה לקב"ה על הטובה שהוא גומל לנו, על פי הגדרים שזכינו לקבל מפי חז"ל.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Chicago, USA

שיקגו, ארה"ב
אייר, ה'תשנ"ו

הדלקת נר שבת נוסף ע"י אשה ששכחה להדליק נרות שבת אחת

שאלה

אשה בקהילתי, אם למשפחה מרובת ילדים ב"ה מחמת טרדות ההכנות לשבת שכחה להדליק הנרות בזמן. בשבוע שאח"כ הוסיפה נר נוסף והדגישה שהיא עושה זאת בלא נדר. מה דינה לעניין השבתות הבאות, האם היא נכללת בכלל מי שקנסו אותו להדליק נר נוסף בכל שבת?

תשובה

אשה שהייתה טרודה מאוד (מסיבות מיוחדות) בהכנות לשבת, ולא הספיקה להדליק נרות שבת בזמן, הרי כיום, שהבית מואר באור חשמל, יש לה על מי לסמוך¹ כדי שלא תיחשב בכלל מי שקנסו אותו על זלזול בכבוד שבת².

¹ "ילקוט יוסף" (ח"ד ה' שבת א ס' רסג ה' כו) אפילו בסתם שכחה, מכיוון שיש אור חשמל בבית, וכן פסק ב"שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פרק מג סוף סעי' ה) בצירוף סברה זו (שבימינו הבית בין כך מואר), שאם הייתה טרודה בטיפול בבן חולה, אינה צריכה להוסיף. אמנם הביא שם (בהע' ל) דעת שו"ת "מלמד להועיל" שכתב, דלפטור בלא כלום אי-אפשר, עיי"ש.
² מקור ההלכה הוא בדברי מהרי"ל כפי שהובא ב"דרכי משה" (טור אורח חיים ס' רסג ס"ק א) "אשה ששכחה ולא הדליקה נר בשבת, שצריכה כל ימיה להוסיף על נר של מצוה יותר ממה שהייתה רגילה להדליק עד עתה"; וכן פסק רמ"א (שם בשו"ע סעי' א). והסבירו אחרונים הטעם, כי קנסוה כדי שתהא זהירה בכבוד שבת, ועל כן, במקום אונס לא קנסוה. מדברי מהרי"ל הרוצה לחייבה גם בתענית ובוודאי (ורמ"א שם ב"דרכי משה" חולק עליו) משמע שמדובר בפשיעה ממש, אבל בכל אונס המראה שאין כאן משום זלזול בכבוד שבת, לא קנסו. אמנם בעל ה"משנה ברורה" (שם) מביא כדוגמה לאונס, כגון שהייתה חבושה בבית-האסורים, שהוא אונס גמור, אך גם מהרי"ל דיבר על עוד סוגי אונס, עיי"ש. על כן הכריעו אחרונים, בצירוף הסברה שהבית היה מואר בין כך ובין כך, כמבואר בהערה 1. ומדברי בעל "אגרות משה" (יורה דעה ח"ג ס' יד ס"ק ו) אין להוכיח, מה דעתו בנדון דידן, כי אינו מפרט שם, באיזה מקרה מדובר, וכל העניין מובא שם כבדרך אגב.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת לכרכים ד-ט:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שולמית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	החיל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	יש בן מרים	הילל בן תמר שפרה	טל שאל בן יפה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שמאל בן ברוריה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובידור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

לעייין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעייין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סבג	לעייין גב' לורין הופמן ז"ל	לעייין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעייין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעייין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				